

مطالعات اسلام‌شناسی
و شیعه‌شناسی
در دانشگاه‌های کانادا

محمد روحانی[#]

دانشگاه مک‌گیل (Mc. Gill University)

مواد درسی دوره‌های آموزش علوم اسلامی و سطوح آن‌ها
مقطع کارشناسی ارشد و دکترا: مؤسسه «مطالعات علوم اسلامی» دانشگاه «مک‌گیل» در
دو مقطع کارشناسی ارشد و دکترا دانشجوی می‌پذیرد. واحدهای درسی، سخنرانی‌ها و
فرصت‌های تحقیقی در چند بخش ذیل ارائه می‌شوند:

۱. تاریخ امپراتوری‌های اسلامی؛
۲. زبان‌های اسلامی؛
۳. مؤسسات اجتماعی جهان اسلام؛
۴. فلسفه و اندیشه اسلامی؛
۵. توسعه‌های نوین در مذاهب مختلف اسلام (شیعه و سنی).

مشخصات کلی دروس

۱. قرآن: مدرّس: پرفسور بولاتا؛ مطالعه معارف قرآن، ساختار سبک و تاریخ از نظر علمای جدید و پیشین.
۲. اسلام؛ ظهور و گسترش اولیه: مدرّس: دکتر کاسپینار؛ قرآن، حدیث، شریعت و موضوعات اصلی آن‌ها؛ گسترش اولیه حقوق، الهیات و صوفیسم؛ شکل‌گیری و گسترش آیین اسلام، گسترش و ماهیت تفاسیر اسلام در طول دوران‌های قبل؛ موضوعاتی از قبیل: خدا، وحی، نبوت، جامعه و فرد و معنای تاریخ از محورهای این درس به شمار می‌روند.
۳. اسلام و گسترش‌های اخیر: مدرّس: دکتر کاسپینار؛ شیوه شناخت اجزای اسلام در تاریخ اخیر اسلام تا زمان حاضر، ماهیت و گسترش شیعه، صوفیسم، گرایش‌های معنوی اسلام در جهان و ملل، و پراکندگی اقوام و چالش مدرنیته و دنیای معاصر.
۴. تاریخ تمدن اسلامی (دوره میانه): مدرّس: پرفسور لیتل؛ سلجوق و ترکیب دوران میانه؛ اعراب مغربی در اسپانیا و آفریقای شمالی؛ جنگ‌های صلیبی؛ مغول و سرنگونی خلافت در بغداد؛ مملوک، ایران، ترکیه و امپراتوری هندوستان تا سال ۱۷۰۰.
۵. عربی مقدماتی: مدرّس: آقای کرم؛ آزمایشگاه و ادبیات جدید (غیرمحاوره‌ای).
۶. عربی پیش مقدماتی فشرده: مدرّس: آقای عبودت (Mr. Obiedat)؛ این درس برای دانشجویانی است که درس پایه عربی استاندارد را گذرانده‌اند و چهار مهارت نوشتن، صحبت کردن، خواندن و گوش کردن را تقویت می‌کند. همچنین متونی برای ترجمه از انگلیسی در نظر گرفته شده‌اند که از متون معروف هستند و در جزوه اصلی به آن‌ها اشاره شده است.
۷. عربی پیش مقدماتی: مدرّس: پرفسور حلاج؛
۸. عربی نیمه مقدماتی: مدرّس: پرفسور لیتل؛
۹. بررسی توسعه اندیشه اسلامی: مدرّس: پرفسور اورمسی؛ بررسی توسعه سنن معنوی

در تمدن اسلامی در دوران میانه و جدید؛

۱۰. ترکی مقدماتی: مدرّس: پرفسور تورقayı؛

۱۱. ترکی نیمه پیشرفته: مدرّس: پرفسور تورقayı؛

۱۲. فارسی مقدماتی: مدرّس: دکتر محمد استعلامی؛

۱۳. فارسی نیمه پیشرفته: مدرّس: دکتر محمد استعلامی؛

۱۴. اردو مقدماتی: مدرّس: پرفسور علوی؛ معرفی ساختار گرامری و لغات اردو و مهارت‌های خواندن و جمله‌بندی.

۱۵. اردو نیمه پیشرفته: مدرّس: دکتر حسن؛ این درس گرامر و ادبیات پیچیده‌تر را در زبان اردو مورد تمرین قرار می‌دهد و خواندن و نوشتن را تقویت می‌کند.

۱۶. مواد تحقیقی مطالعات اسلامی (ویژه دانشجویان مقطع دکتری): مدرّس: خانم فرحیان؛ روش‌های تحقیقی آمادگی برای تهیه گزارش و مقاله، زبان‌شناسی و مطالعات اینترنتی و مانند آن مورد نظرند. این درس توجه ویژه‌ای به کتب مرجع و منبع دارد.

۱۷. نسخ کهن خطی عربی: مدرّس: آقای گاسک؛ بررسی نسخ خطی معتبر، کتیبه‌شناسی و رمزشناسی.

۱۸. اسلام و سیاست: پاکستان: مدرّس: پرفسور علوی؛ توسعه مذاهب و سازمان‌ها از زمان مغول و تسلط انگلیسی‌ها (۱۷۰۷-۱۹۴۷) تا زمان حاضر، سؤال از هویت اسلامی و تفرقه‌گرایی، ایجاد پاکستان؛ حکومتی ایدئولوژیک یا مدرن؟ تکامل اندیشه اسلامی، سنت‌گرایی یا نوگرایی، رابطه دین و سیاست، و تجربه اسلام‌گرایی و عواقب آن.

۱۹. اسلام و سیاست: ایران: مدرّس: پرفسور علوی؛ توسعه مذاهب و سازمان‌ها از زمان صفوی (۱۵۰۱-۱۷۹۵) تا زمان حال، تکامل نظریه حکومت شیعی، علما و سیاست، چالش مدرنیته، تأثیر انقلاب اسلامی ۱۹۷۸ بر جامعه ایران، نزاع نظری بین سنت‌گرایی و اصلاح‌گرایی، جریان مخالف عقل، زنان ایران پس از انقلاب.

۲۰. ترکی نیمه پیشرفته: مدرّس: پرفسور تورقayı؛

۲۱. حکومت و دولت در اسلام: مدرّس: پرفسور تورق‌ای؛ بررسی تکامل الگوهای گوناگون و مظاهر عینی نظریه سیاسی مسلمانان در طول دوره باستانی و میانه تاریخ اسلام، ظهور حکومت‌های نوین و مشکلات سیاسی در کشورهای اسلامی.
۲۲. حقوق اسلامی: مدرّس: پرفسور حلاج؛ ماهیت حقوق، سرآغاز و توسعه تاریخی آن، مکاتب حقوقی دوره میانه، تکامل حقوق و نقش آن در مذاهب اسلامی و اندیشه‌های سیاسی.
۲۳. تفسیر قرآن (نوین): مطالعه دو یا سه سوره از قرآن که توسط مفسران جدید تفسیر شده و ارزیابی آن و علت تغییرات در تفاسیر در طول زمان؛
۲۴. عرفان در اسلام: مدرّس: پرفسور اورمسی؛ تنوع اندیشه‌های عرفانی در اسلام با نگاهی به صوفیسم، توسعه تاریخی و جایگاه آن در فرهنگ اسلامی و مطالعه تحلیل نویسندگان برجسته، آثار و مشکلات اصلی آنان. متون این درس به زبان عربی و فارسی ارائه می‌شوند.
۲۵. معضلات افکار شیعه: تاریخ مذهب شیعه با توجه به معضلات مهم، جنبش‌ها و کتب؛
۲۶. اندیشه شیعه در ایران: تاریخ اندیشه شیعی در ایران؛
۲۷. فقه اسلامی: مدرّس: پرفسور حلاج؛ مطالعه منابع حقوقی اسلامی (اصول فقه) بر اساس دیدگاه فقهای مسلمان، اعم از شیعه و سنی.
۲۸. مطالعات جامعه حقوق اسلامی: مدرّس: پرفسور حلاج؛ مروری فشرده بر نظریه حقوق و روش‌شناسی فقهی در متون عربی اسلامی.
۲۹. گفتمان حقوقی اسلامی: مدرّس: پرفسور حلاج؛ مطالعه سبک‌هایی که فقهای دوره میانه نظرات حقوقی خود را بدان صورت‌ها ابراز می‌کردند.
۳۰. منطق اسلامی: مدرّس: پرفسور حلاج؛ مطالعه منطق یونانیان از نظر فلاسفه و نقد آن توسط علمای میانه.
۳۱. توسعه اجتماعی و اقتصادی در کشورهای اسلامی: مدرّس: پرفسور تورق‌ای؛ بررسی

معضلات در سر راه توسعه از نگاه آمارهای تاریخی، سیاست‌های گوناگون اصلاح‌گرایانه در کشورهای گوناگون اسلامی؛ نظریه معاصر و سیاست اتخاذ شده برای توسعه در اقتصاد، فناوری، سیاست و تعلیم و تربیت با تأکید بر ارتباط ارزش‌های اسلامی با مشکلات توسعه.

۳۲. فلسفه اسلامی: مدرّس: پرفسور اورمسی؛ توسعه افکار فلسفی در میان مسلمانان؛ متون این درس به صورت فارسی و عربی کلاسیک ارائه می‌شوند.

۳۳. سنن فلسفی در اسلام: مدرّس: توسعه افکار فلسفی در میان مسلمانان، پیش‌زمینه‌های سنتی و نقش آن‌ها در فرهنگ اسلامی و مطالعه تحلیلی نویسندگان برجسته و آثار آن‌ها؛ متون این درس به صورت فارسی و عربی ارائه می‌شوند.

۳۴. مسلمانان در آسیای میانه: مدرّس: پرفسور تورقای؛ ارزیابی تفصیلی تاریخ، فرهنگ، نهادها، مردم و گروه‌های سیاسی مسلمان در آسیای میانه تحت قدرت تزار و کشورهای شوروی (سابق).

موضوعات و طرح‌های تحقیقی

۱. از پناهندگی تا اقلیت: فلسطین پس از جنگ لبنان: محقق: ژولی پیت (Julie Peteet)، بررسی وضعیت مسلمانان فلسطین در طول زمان.
۲. شایان ذکر است کلیه دانشجویان کارشناسی ارشد و دکتری در سطح پایان‌نامه و رساله به تحقیقات می‌پردازند، اما به علت حق امتیاز، در پایگاه اطلاع‌رسانی دانشگاه، اطلاعاتی در این زمینه ارائه نشده است.

استادان، محققان و نشانی آن‌ها

۱. اونار تورقای (A. Uner Turgay): مدیر مؤسسه «مطالعات علوم اسلامی»، دارای کارشناسی از دانشکده «رپرت» استانبول، کارشناسی ارشد و دکتری از دانشگاه

«مادیسون و ویسکانسین»؛ تخصص: تاریخ ترکیه / عثمانی، زبان و توسعه نوین در اسلام و آسیای میانه؛

نشانی پست الکترونیکی: aturga@po-box.mcgill.ca

۲. ساجده علوی (Sajida Alvi): دارای مدرک دکتری از دانشگاه «پنجاب» پاکستان، تخصص: تاریخ مسلمانان هندی پاکستان، ایران دوره میانه و جدید، مسلط به زبان اردو و فارسی؛

نشانی پست الکترونیکی: sajida.alvi@mcgill.ca

۳. محمد استعلامی (Mohammad Estelami): دارای مدرک دکتری از دانشگاه «تهران»، تخصص: زبان فارسی؛

نشانی پست الکترونیکی: islamics@po-box.mcgill.ca

۴. عیسی بولاتا (Issa J. Boullata): دارای مدرک دکتری از لندن، تخصص: زبان عربی و ادبیات عرب و مطالعات قرآنی؛

نشانی پست الکترونیکی: iboull@po-box.mcgill.ca

۵. سلوا فرحیان (Salwa Ferahian): دارای مدرک کارشناسی و کارشناسی ارشد از دانشگاه «مک گیل»، تخصص: مواد تحقیقی مطالعات اسلامی؛

نشانی پست الکترونیکی: ferahian@library.mcgill.ca

۶. آدام گاسک (Adam Gacek): کارشناسی ارشد از دانشگاه «کراکو»، متخصص کتاب‌داری و نسخ خطی عربی؛

نشانی پست الکترونیکی: gacek@library.mcgill.ca

۷. هنری حبیب (Henry Habib): دارای مدرک دکتری از دانشگاه «مک گیل»، تخصص: تاریخ نوین خاورمیانه؛

نشانی پست الکترونیکی: islamics@po-box.mcgill.ca

۸. وائل حلاج (Wael Hallaq): دارای مدرک دکتری از دانشگاه «واشنگتن»، تخصص: حقوق اسلامی و زبان عربی؛

نشانی پست الکترونیکی: whalla@po-box.mcgill.ca

۹. فروغ حسن (Farug Hassan): دارای مدرک دکتری از دانشگاه «لیدز»، تخصص: زبان اردو؛

نشانی پست الکترونیکی: islamics@mcgill.ca

۱۰. گابریل کرم (Gabriel Karam): دارای مدرک کارشناسی ارشد از دانشگاه «مک گیل»، تخصص: زبان عربی؛

نشانی پست الکترونیکی: gkaram@po-box.mcgill.ca

۱۱. بلال کاسپینار (Bilal Kuspinar): دارای مدرک دکتری از دانشگاه «مک گیل»، تخصص: فلسفه اسلامی، الهیات اسلامی و اندیشه‌های اسلامی؛

نشانی پست الکترونیکی: bilal.kuspinar@mcgill.ca

۱۲. دونالد لیتل (Donald Little): دارای مدرک دکتری از دانشگاه «کالیفرنیا»، تخصص: تاریخ اسلامی دوره باستان و میانه، مملوک، زبان عربی؛

نشانی پست الکترونیکی: dlittle@po-box.mcgill.ca

۱۳. اریک اورمسیبی (Eric Ormsby): دارای مدرک دکتری از دانشگاه پرینستون، تخصص: فلسفه و الهیات اسلامی.

نشانی پست الکترونیکی: eormsb@po-box.mcgill.ca

برنامه‌ها، سخنرانی‌ها، همایش‌ها و کارگاه تحقیق

بر حسب احساس نیاز و توافق دانشجویان، مقرر شده است سخنرانی‌ها و گردهمایی‌های منظمی در «مؤسسه مطالعات علوم اسلامی» دانشگاه «مک گیل» برگزار شوند تا اهداف ذیل تأمین گردند:

- به روز بودن اطلاعات دانشجویان در زمینه فعالیت‌های فرهنگی مؤسسه؛

- آشنایی دانشجویان با تحقیقات سایرین؛

- آشنایی دانشجویان با ارائه گزارش و سخنرانی و بیان نظرات؛
- طرح مسائل گوناگون از جمله نشر مطالب جدید و پیشنهادات؛
- فراهم شدن فرصت برای اعضای هیأت علمی به منظور ارائه نظرات و نوآوری‌های خود.

www.mcgill.ca

نشانی پایگاه اینترنتی دانشگاه:

info.islamics@mcgill.ca

نشانی پست الکترونیکی دانشگاه:

دانشگاه اوتاوا (Ottawa University)

مواد درسی، دوره‌های آموزشی و سطوح آن‌ها

۱. اسلام: مطالعه جوامع و عناصر اصلی اسلام، محمد ﷺ، قرآن و آموزه و مانند آن در توسعه تاریخی و مفهوم مذهبی آن.
۲. دین و سیاست در جامعه جهانی: جنبش‌های سیاسی - مذهبی جهان معاصر دارای ابعاد منطقه‌ای و فرهنگی و آثار و تبعات گسترده جهانی هستند. در این درس، اشاره کاملی به جنبش‌های آزادی‌خواهی آمریکای لاتین، حقوق مسیحیان جدید در ایالات متحده آمریکا، صهیونیسم مذهبی در اسرائیل، ملی‌گرایی سیک و هندو در هندوستان، انقلاب اسلامی ایران و «سوکوگاکا» در ژاپن شده است.
۳. حقیقت اسلام: مدرّس: لسلی ریگان شید (Leslie Regan Shade)؛ نگاه مسلمانان خاورمیانه به کشورهای غربی و چگونگی شکل‌گیری کشورهای اسلامی از زبان رسانه‌ها. این درس به صورت روایتی است و در هر هفته، با دعوت از استادان اهل فن یکی از مباحث اسلامی به بحث و بررسی گذاشته می‌شود؛ از جمله استاد ادوارد سعید (Edward Said) و بنجامین باربر (Benjamin Barber) که در مورد بحث «جهاد» کلاس دارند.

موضوعات و طرح‌های تحقیقی

۱. اسلام و مذهب مسلمانان: محقق: جسیکا اسمیت (Jessica Smith)؛ در این تحقیق، علاوه بر اسلام، توحید، نبوت و خاتم الانبیاء، و اصول دین، بر حجاب، رمضان و آمارهای مسلمانان دنیا تأکید گردیده و اشاره‌ی جامعی به شاخه‌ی سنی و شیعه شده است.
۲. ارزش‌های آسیایی و حقوق بشر: نویسنده: پرفسور اروول مندس (Professor Erool P. Mendes)؛ نگاهی به مذاهب مردم آسیا.

استادان و محققان و نشانی آن‌ها

دکتر لسلی ریگان شید: استادیار، مدرّس درس حقیقت اسلام.

www.uottawa.ca

intl@uottawa.ca

نشانی پایگاه اینترنتی دانشگاه:

نشانی پست الکترونیکی دانشگاه:

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی